

Introductie

Dit is de eerste nieuwsbrief over kruidenrijk grasland van drie agrarische collectieven uit Noord-Holland: Waterland en Dijken, Noord-Holland-Zuid en ANV Hollands Noorden. De nieuwsbrief is onderdeel van het pilotproject Kruidenrijkgras, dat eind 2017 van start is gegaan. Het project wordt financieel mogelijk gemaakt door Provincie Noord-Holland.

In deze nieuwsbrief

Introductie	1
Kruidenrijk gras	1
Kruidenrijk gras en veehouderij	1
Pilot kruidenrijk gras in cijfers	2
Ervaringen Water Land en Dijken/ANV Hollands Noorden	3
Op weg naar kruidenrijk grasland in Noord-Holland Zuid	4
Studenten	6
Vraag en Antwoord	6

Kruidenrijk gras met scherpe boterbloem(geel), rode klaver en veldzuring

Kruidenrijk gras

“Bij kruidenrijk gras denkt iedereen aan kleurige bloemenweiden met vele insecten en vlinders. De definitie die wij hanteren in het project is dat er minstens 4 soorten grassen en kruiden aanwezig zijn. Gedacht kan worden aan pinksterbloem, smalle weegbree, gewone margriet en boterbloem, maar ook grassen als kam- en reukgras. Ten opzichte van productiegrasland is het deel grassen minder en de grasgroei ijler.

Kruidenrijk gras en veehouderij

Om de biodiversiteit te vergroten op agrarische bedrijven is kruidenrijk gras zeer geschikt. Het is immers waardevol voor weidevogels, maar ook geschikt voor het vee.

Voor de weidevogels is het open en divers van structuur. Het trekt door de verschillende soorten kruiden en grassen meer en verschillende soorten insecten aan. De pullen kunnen fourageren en schuilen. Om te stimuleren dat er meer kruidenrijk gras op melkveebedrijven komt, zijn we deelnemers voor het project gaan werven bij de drie Agrarische Collectieven. De beoogde deelnemers kunnen zo ervaringen op doen met kruidenrijk gras en dit delen met anderen.

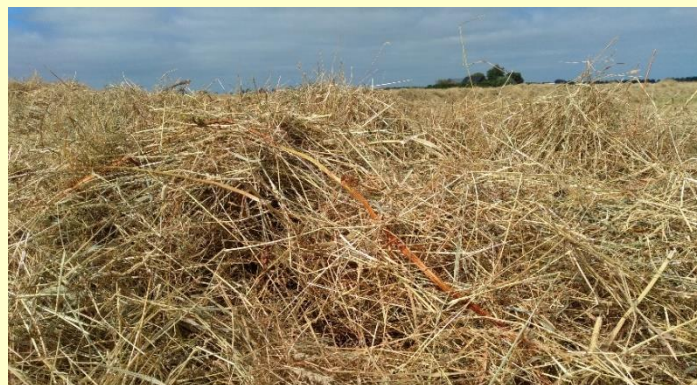
Binnen de pilot is gekeken naar: Hoe kan je kruidenrijk gras krijgen en behouden ?
Hoe kan je kruidenrijk gras inzetten voor het melkveebedrijf?

Tegelijkertijd werken we nauw samen met een project kruidenrijkgras in Friesland.

(Lees meer hierover op de websites van de ANV's).

Uit eerder onderzoek* blijkt dat kruidenrijk gras geschikt is om te voeren voor droge koeien, maar het heeft meer voordelen:

- Bijmenging van 25–30% kruidenrijk gras kost geen melkopbrengst. Het vee neemt door de bijmenging meer ruwvoer op.
- Het gras is smakelijker én gezonder door de kruiden, mineralen en sporenelementen die erin zitten. Daardoor zijn de koeien gezonder en hebben ze minder antibiotica nodig.

Hooi: ruwvoer voor de koeien

- Kruidenrijk hooi is ook prima voer voor droge koeien. Het bevat zo'n 750 VEM, 50 DVE en een gunstige verhouding tussen kat- en anionen en tussen Ca/P.

* Onderzoek: *Koeien en Kruiden van Inge Peters 2016; LBI Kruidenrijk Grasland, R. Geerts en H. Korevaar (2014) en edepot.wur.nl/295728*

Project pilot kruidenrijk gras in cijfers

	Feiten op een rij
Aantal deelnemers	19
Hoeveel ha ingezaaid	28 ha
Hoeveel ha doorgezaaid	20 ha

Inheems zaadmengsel

Smalle weegbree

Binnen het project hebben we gekozen voor inheemse zaden. De inheemse planten zijn duurzamer ten opzichte van de veredelde planten omdat de zaden afkomstig zijn uit de omgeving. De planten trekken meer insecten aan, dus draagt het bij aan de biodiversiteit. Afhankelijk van de situatie kan gekozen worden voor inzaaien of doorzaaien. De zaadmengsels zijn afkomstig van het bedrijf Biodivers en gefinancierd uit het project.

Ervaringen Water Land en Dijken en ANV Hollands Noorden

Toen in augustus 2017 de eerste percelen ingezaaid werden bij de collectieven Waterland en Dijken en ANV Hollands Noorden, verwachtten we in het voorjaar de eerste mooie foto's van kleurrijke percelen te kunnen nemen. Dit werd wat getemperd: als gevolg van hevige stortbuien, bivakkerende ganzen in de winter en een heel droog voorjaar bleken een aantal percelen niet goed opgekomen te zijn. De eerste lessen waren geleerd:

– Inzaaien eind augustus met redelijk stabiel weer.

Er zijn percelen door gezaaid en ingezaaid. Resultaten van het doorzaaien zijn wisselend: op een Italiaans Raaiperceel, is weinig terug te vinden van de kruiden. Een perceel, natter en met andere grasmatten, had meer succes. Bij het inzaaien van percelen na een bollen- of koolteelt, kwamen de grassen en kruiden beter op. Op enkele percelen waren de melde, de ridderzuring, kamilles erg dominant aanwezig. Deze onkruiden werden door voortijdig bloten de kop ingedrukt. En in het jaar daarop waren ze ook niet meer aanwezig.

Dus:

**Eenjarige onkruiden vóór het bloeien, maar zeker vóór het zaadrijp zijn, wegmaaien.*

In 2018 zijn er nieuwe percelen bijgekomen en ingezaaid met een ander kruidenrijk mengsel. Op advies van het Louis Bolk instituut is de helft van het mengsel vervangen door een laatbloeiend Engels Raaigras. Zo zal er meer opbrengst aan gras zijn voor het vee.

De meeste deelnemers hebben het gras gemaaid en in (hooi) balen laten persen. De datum van maaien is pas na 15 juni! De balen werden gevoerd aan eigen vee of verkocht aan andere agrarische bedrijven. Alle deelnemers konden van hun balen een bemonstering laten nemen. Aangezien er nog weinig bemonsterd is, zijn de gegevens weinig bruikbaar. We gaan ervan uit dat er dit jaar meer gemaaid en bemonsterd kan worden. De resultaten hiervan ziet u in de volgende nieuwsbrief.

Voor meer tips over inzaaien en beheer zie <https://www.anvhollandsnoorden.nl/projecten/proefproject-kruidenrijk-grasland>

Doorgezaaid perceel

Op weg naar kruidenrijk grasland in Noord-Holland Zuid

Ervaringen Collectief Noord-Holland-Zuid

De weg van gangbaar grasland naar kruidenrijk is zelden eenvoudig. Boeren in Collectief Noord-Holland Zuid zijn inmiddels alweer een jaar of zes aan het experimenteren. De meest natuurlijke methode, verschralen, duurt vele jaren. Dit is sterk afhankelijk van de zaden die zich in de bodem bevinden en dat is tegenwoordig vaak heel beperkt. Een handje helpen met zaad en eventueel bodem bewerking kan tot goede resultaten leiden. De uitkomst blijft vaak moeilijk te voorspellen. In het pilot project kruidenrijkgrasland is er zowel in- als doorgezaaid op bodems van klei of veen.

Veldzuring met zijn pijlvormige blad

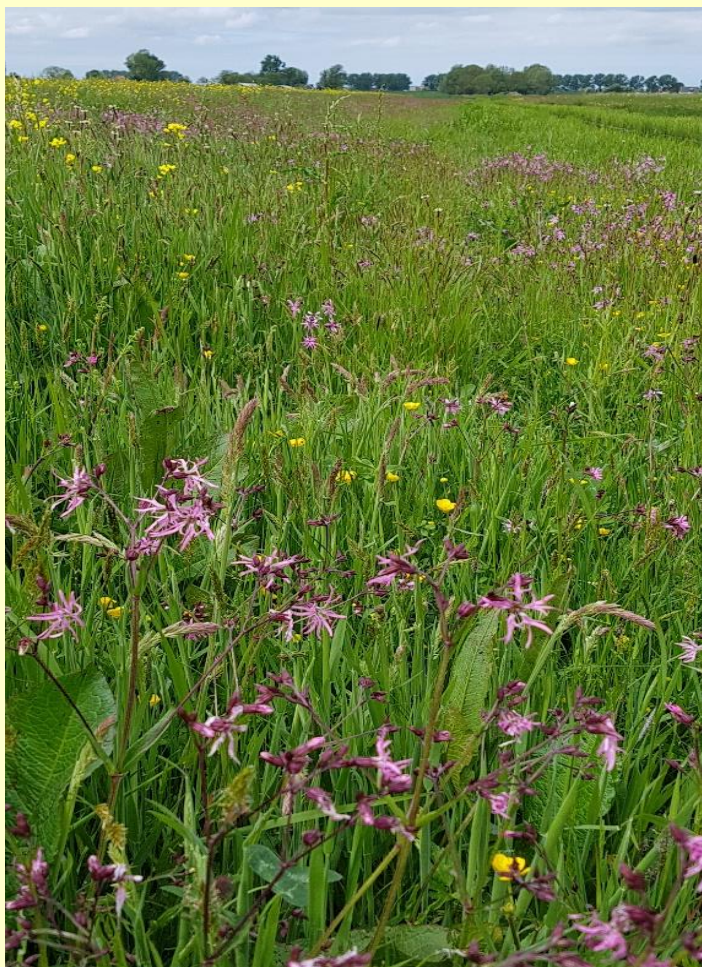
Wat we tot nu toe hebben geleerd:

Doorzaaien van gehele percelen

- Deze maatregel werkt niet op percelen die kort voor de ingreep nog 'normaal' werden bemest met drijfmest en waar Engels raaigras dominant is.
- Percelen die al meerdere jaren uitsluitend stalmest hebben gehad zijn kansrijker voor deze ingreep, mits niet meer dan 10 ton/ha. Ook na een flink aantal jaren vinden we nog veel van de ingezaaide grassen en kruiden terug.
- Hinderlijk is het ontstaan van een dominante vegetatie met witbol of zachte dravik. In deze gevallen is het voor de vegetatie beter vroeger (rond 1 juni of zelfs eerder) te maaien.

Doorzaaien van randen van 2 à 4 meter

Dit is een goede keus voor percelen waar de randen al duidelijk wat schaal zijn. Het zaad slaat goed aan en de kruiden gaan zich in de loop der jaren meer verspreiden het perceel in. Althans als er geen drijfmest op wordt uitgereden.

Geslaagde rand vol met roze koekoeksbloemen

Inzaaien hele percelen na zwart maken.

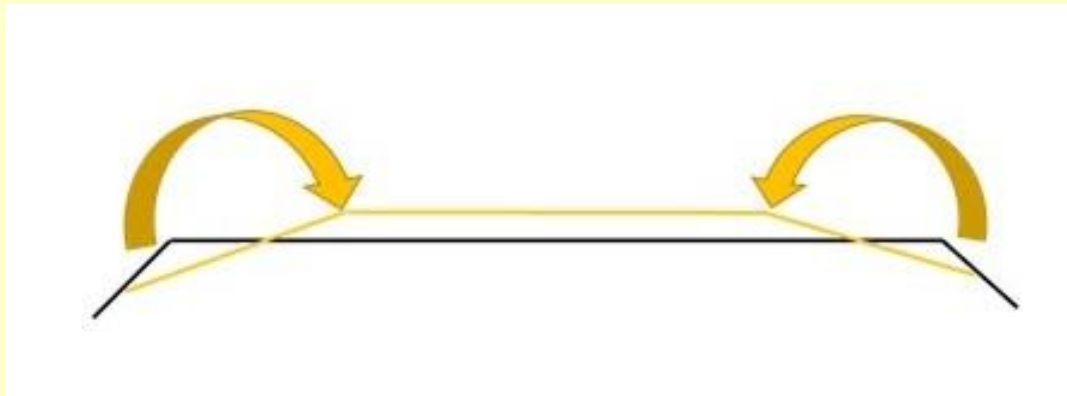
Succes van deze maatregel is groot. Echter,

*Zelfs op percelen die in het geheel geen mest krijgen zien we vaak dat kruiden door een te zwaar grasgewas worden teruggedrongen. Voor de kruiden kan het een goede keuze zijn dan rond 1 juni al te maaien.

*Grote zuring soorten (krulzuring, ridderzuring) kunnen hinderlijk veel opkomen. Gericht bestrijden door uitsteken of eventueel de rugspuit is vanaf het eerste jaar soms nodig om erger te voorkomen.

Geslaagd experiment

*Een mooie ingreep blijkt het licht afplaggen van de buitenste 25% van een zwartgemaakt perceel en de vrijkomende grond in het midden leggen. De afgeplagde randen zijn ingezaaid met een rijk kruidenmengsel voor vochtiger grond. De centrale helft met een gevarieerd grasmengsel! Zo ontstaat er een fraaie combinatie van bloemen en gras. Het gras in het midden kan eerder gemaaid worden, dan de brede kruidenrijke randen. Door de hergroei wordt het een heel aantrekkelijk biotoop voor de weidevogels.

Samenvattend

Wij (NHZ) neigen er naar om het doorzaaien van de al schralere slootkanten als eerste stap te zien. Door verschralling van de naastgelegen percelen krijgen de kruiden meer kans. Bij percelen die zwart worden gemaakt (geen natuurlijke ingreep natuurlijk) adviseren we een aanpak waarbij het perceel lagere en schrale randen krijgt van minimaal 10 meter en die randen in te zaaien met kruiden en het midden in te zaaien met vooral traditionele grassen als kamgras en reukgras. Door het maairegiem voor het midden en de randen in de tijd te spreiden kunnen kruiden en vogels gebruik maken van het beste van twee werelden.

Gewone margriet

Studenten

Met het project kruidenrijk grasland in Noord-Holland en Friesland is er samenwerking gezocht met verschillende opleidingen: Van Hall Larenstein in Leeuwarden, Clusius in Alkmaar en Aeres in Almere. Studenten van deze scholen krijgen zo de gelegenheid om ervaring op te doen met praktisch onderzoek. Studenten met een agrarische toekomst maken kennis met de wereld van het natuurbeheer (interviews boeren én bodemonderzoek). Studenten met aspiraties richting biologie en beleid raken vertrouwd met de agrarische wereld (vegetatieonderzoek op gangbare graspercelen en kruidenrijke percelen). Hopelijk heeft dit een waardevol effect in de toekomst!

Inventarisatie grassen en kruiden

De studenten hebben belangrijk werk gedaan in de monitoring. Zo onderzochten ze in 2018 en 2019 het effect van inzaaien en doorzaaien op de vegetatie en op de insecten. Dit is een tijdrovende en behoorlijk ingewikkelde exercitie die we als collectieven zelf niet zo makkelijk kunnen uitvoeren. Daarnaast is er een enquête in het voorjaar georganiseerd onder onze deelnemers die meedoen aan het weidevogelbeheer. Onderwerp was onder andere het peilen van de kennis over kruidenrijk grasland. Aan het eind van de pilot zullen we nogmaals een enquête houden om te bepalen of er een wijziging in het weten en denken over kruidenrijk grasland is ontstaan. De resultaten van de enquête worden op de websites van de collectieven geplaatst, zodra deze verwerkt is.

Op de websites van de collectieven staat een publicatie van één van de studenten, die in 2018 insectenopnamen gedaan heeft in reguliere en kruidenrijke percelen.

Vraag en antwoord

Tijdens de veldexcursies kwam de vraag waar de weidevogels waren op de ingezaaide percelen. Eén kruidenrijk perceel leidt niet automatisch tot meer weidevogels, al is dat wel waar we het voor doen. Maar een vos kan alle moeite teniet doen, en soms is er nog een extra stapje nodig in het beheer om vogels aan te trekken. Overigens zijn er op de helft van de ingezaaide percelen wel weidevogels waargenomen, zowel met nest al met jongen.

